

ANNA STANGRET-SMOCZYŃSKA

Uniwersytet Wrocławski

Bank jako osoba prawna szczególnego rodzaju

„Osoba prawna” to podstawowe pojęcie z zakresu prawa cywilnego. Według dominującego w doktrynie i orzecznictwie poglądu osobą prawną jest tylko taka jednostka organizacyjna, której osobowość prawną przyznaje wyraźnie przepis prawa¹. Koncepcja ta, zwana normatywną lub formalną metodą regulacji osób prawnych², znajduje pełne potwierdzenie w art. 33 k.c., zgodnie z którym osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepis szczególny przyznaje osobowość prawną. W odniesieniu do banków przepisem szczególnym nadającym bankom podmiotowość w kształcie osoby prawnej jest art. 2 ustawy z 29.08.1997 r. Prawo bankowe³. Przepis ten zawiera jednocześnie legalną definicję banku stanowiącą iż, „bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym”.

Mając na uwadze przyjętą w prawie bankowym definicję banku, można wskazać jej podstawowe elementy. Po pierwsze, bank musi być wyposażony w osobowość prawną w rozumieniu art. 33 i nast. k.c. Po drugie, bank musi być utworzony zgodnie z przepisami ustaw. Po trzecie, bank musi uzyskać zezwolenia uprawniające do wykonywania czynności bankowych. Czwartym wyznacznikiem definicji jest wykonywanie czynności bankowych „obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym”⁴. Tak rozumiane pojęcie „bank” sta-

---

¹ J. Frąckowiak, [w:] *System prawa cywilnego. Prawo cywilne – część ogólna*, pod red. M. Saffjana, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 1014, i powołana tam literatura.

² Z. Radwański, *Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z dnia 14 lutego 2003 r.*, Przegląd Sądowy 2003, nr 7–8, s. 4.

³ Tekst jednolity: Dz.U. 2002, nr 72, poz. 665 ze zm.

⁴ K. Koperkiewicz-Mordel, [w:] L. Góral, M. Karlikowska, K. Koperkiewicz-Mordel, *Polskie prawo bankowe*, Warszawa 2003, s. 57.

nowi zarazem nazwę prawnie chronioną. Niezależnie od krytyki obowiązującej definicji w aspekcie podmiotowości i podstaw prawnych działania banków⁵ należy wskazać, iż do określenia pozycji banku i tym samym funkcji, jaką pełni w obrocie, jest spojrzenie na bank przez pryzmat rodzaju podejmowanej działalności, gdyż to ona decyduje o specyfice tego podmiotu. Tymczasem definicja prawna banku zawarta w art. 2 Prawa bankowego (dalej: Pr. bank.) wysuwa na pierwszy plan wymóg utworzenia banku zgodnie z przepisami ustaw oraz wymóg działania na podstawie odpowiednich zezwoleń, osłabiając tym samym znaczenie rodzaju i charakteru prowadzonej działalności, dla których wykonywanie czynności bankowych powinno być elementem decydującym o istocie banku⁶. Wszystkie funkcjonujące w obrocie gospodarczym osoby prawne to podmioty, które są tworzone zgodnie z przepisami ustaw i działają na podstawie odpowiednich zezwoleń, jeśli są one wymagane do podjęcia i prowadzenia działalności określonego rodzaju. Cechą, która wyróżnia bank jako osobę prawną, jest natomiast fakt wykonywania czynności, których inne podmioty wykonywać nie mogą i ta cecha ma charakter wyróżniający bank z grupy pozostałych osób prawnych prowadzących działalność gospodarczą. Podkreśla się często, iż działalnością typowo bankową, stanowiącą o specyfice tych instytucji, jest działalność depozytowo-kredytowa. Jest ona powiązana z kolei z czynnościami bankowymi, które enumeratywnie wymienia art. 5 Pr.bank.⁷

Powszechnie przyjmuje się podział czynności bankowych na czynności bankowe *sensu stricto* i *sensu largo*⁸. Pierwsze z nich, określone w art. 5 ust. 1 Pr. bank., to te, których dokonywanie jest zastrzeżone wyłącznie dla banków, przy zachowaniu przepisów prawa bankowego w granicach określonych przez statut banku. Wśród nich należy wymienić udzielanie kredytów, gwarancji bankowych, przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu, prowadzenie rachunków tych wkładów oraz prowadzenie innych rachunków bankowych. Przepis art. 5 ust. 2 Pr. bank. wymienia czynności bankowe *sensu largo*, tj. takie, które są czynnościami bankowymi tylko wtedy, gdy są wykonywane przez banki. Oznacza to, że podmioty inne niż banki również mogą wykonywać tego rodzaju czynności, ale wówczas nie mają one charakteru bankowego. W drugiej grupie czynności bankowych mieści się np. umowa pożyczki, operacje wekslowe i czekowe. Wobec czynności bankowych można wysunąć tezę, iż czynności te wyróżnia kilka szczególnych cech, takich jak szczególne ryzyko ich wy-

⁵ E. Fojcik-Mastalska, [w:] M. Bączyk, E. Fojcik-Mastalska, L. Góral, Z. Ofiarski, J. Pisuliński, W. Pyziół, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 13.

⁶ Podkreśla się również, iż definicja ta nie odpowiada rozwiązaniom przyjętym w Unii Europejskiej. Tak: W. Srokosz, *Czynności bankowe zastrzeżone tylko dla banków*, Bydgoszcz–Wrocław 2003, s. 44.

⁷ E. Fojcik-Mastalska, [w:] *Prawo bankowe w zarysie*, pod red. E. Fojcik-Mastalskiej, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, s. 44–45.

⁸ E. Fojcik-Mastalska, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz...*, s. 38.

konywania, które nie występuje przy innego rodzaju aktywności banku, wymóg wysokiej staranności przyjęty w obrocie profesjonalnym oraz fakt, iż stanowią fundament bankowości, realizując jej podstawową funkcję depozytowo-kredytową⁹. Cecha szczególnego ryzyka immanentnie związane jest z działalnością bankową. Nie bez powodu pojęcie ryzyka, mimo iż stanowi kategorię ekonomiczną, zostało włączone przez ustawodawcę do legalnej definicji banku. Banki w zakresie świadczonych usług są profesjonalistami prowadzącymi działalność gospodarczą. Działalność ta obarczona jest ryzykiem ze względu na złożoność i często nieprzewidywalność okoliczności związanych z jej wykonywaniem. W odniesieniu do banków ryzyko ma szczególne znaczenie, gdyż wynika z wielu zdarzeń sektora finansowego, tj. zmiany siły nabywczej pieniądza, kursów walutowych, stóp procentowych na rynkach finansowych, kształtowania się przepisów prawnych oraz obciążeń fiskalnych i pozafiskalnych¹⁰. Z kolei zagrożenia dla banków oznaczają jednocześnie ryzyko ich klientów – zazwyczaj depozytariuszy środków pieniężnych, którzy powierzyli bankom te środki pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym. Powierzenie bankom tak istotnych ról, jak funkcje depozytowe oraz kredytowe, skutkowało musiło uznaniem banków za instytucje zaufania publicznego. Nie przekreśliło to jednak ich statusu samodzielnych przedsiębiorców i zarazem profesjonalnego oraz zarobkowego charakteru wykonywanej przez nie działalności¹¹. Konsekwencje uznania banków za instytucje zaufania publicznego są dwojakiego rodzaju. Z jednej strony nałożono na banki wiele dodatkowych, szczególnych obowiązków, wymagając najwyższej miary staranności przy ich wykonywaniu. Z drugiej zaś przyznano bankom katalog szczególnych uprawnień, które ze względu na masowość zawieranych umów miały ułatwić obrót bankowy, doprowadzając jednocześnie do nadania bankom uprzywilejowanego statusu wierzyciela w stosunkach zobowiązaniowych oraz w postępowaniu sądowym.

W odniesieniu do grupy szczególnych obowiązków banków należy zaznaczyć, iż większość z nich nie ma znaczenia dla obrotu *stricto* cywilnego, a raczej wiąże się z reglamentacją i interwencją państwa lub nadzorem bankowym. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim tzw. obowiązki ostrożnościowe, tj. obowiązek utrzymywania płynności płatniczej dostosowanej do rozmiarów i rodzaju działalności w sposób zapewniający wykonanie wszystkich zobowiązań pieniężnych zgodnie z terminami płatności (art. 8 Pr. bank.), obowiązek działania w bankach kontroli wewnętrznej i systemu zarządzania ryzykiem (art. 9 Pr. bank.), obowiązek utrzymywania przez banki funduszy własnych dostosowanych do rozmiaru prowadzonej działalności w celu zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego (art. 126 i 128 Pr. bank.), istnienie limitu koncentracji wierzytelności (art. 71 Pr. bank.). Nadto w grupie szczególnych obo-

⁹ W. Srokosz, *Charakter prawny czynności bankowych*, Prawo Bankowe 2002, nr 9, s. 6.

¹⁰ Z. Fedorowicz, *Ryzyko bankowe*, Warszawa 1996, s. 13–17.

¹¹ K. Kohutek, *Sanacja banku w bankowych procedurach naprawczych i w postępowaniu upadłościowym*, Zakamycze 2005, s. 46–47.

wiązków nałożonych na banki można również umieścić obowiązki związane z różnorodną strukturą własnościową banku. Na strukturę tę składają się oprócz zgromadzonych środków własnych – kapitału założycielskiego oraz funduszy bankowych – również kwoty pochodzące z wpłat stron umów zawieranych z bankiem. Zgodnie z art. 2 Pr. bank. czynności bankowe obciążają ryzykiem środki powierzone bankowi. Dotyczy to środków pochodzących z wkładów pieniężnych zdeponowanych w bankach na podstawie różnorodnych umów, których własność przechodzi na rzecz banków¹². Wynika to z przyjętej dla umowy rachunku bankowego konstrukcji depozytu nieprawidłowego, co powoduje, że posiadacz rachunku, wpłacając pieniądze, traci ich własność na rzecz banku. Dzięki temu bank nie jest jedynie przechowawcą pieniędzy, a ich właścicielem, co pozwala bankowi swobodnie nimi obracać we własnym imieniu. Posiadacz zaś rachunku bankowego w miejsce utraconej własności środków wpłaconych do banku nabywa wierzytelność o zwrot takiej samej sumy środków pieniężnych, a nie tych samych pieniędzy, które wpłacił¹³. Deponent środków, powierzając je bankowi, przenosi zatem ich własność, ryzykując jednocześnie możliwością ich utraty. Ryzyko to jest oczywiście w jak największym stopniu zredukowane przez „obowiązki ostrożnościowe” oraz podleganie szczególnemu nadzorowi.

Z art. 50 ust. 2 Pr. bank. wynika również obowiązek banku do dołożenia szczególnej staranności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych. Norma ta jest uszczegółowieniem podwyższonej miary staranności stosowanej wobec wszystkich profesjonalistów (art. 355 § 2 k.c.) i wynika z faktu przyznania bankowi prawa do swobodnego dysponowania powierzonymi mu środkami. Zapewnienie bezpieczeństwa depozytów jest jednym z najistotniejszych obowiązków banków, a sposób jego wykonywania stanowi najbardziej wymierną ocenę jego wiarygodności. Wobec tego wszelkie próby interpretacji przez banki postanowień zawartych w stosowanych przez nie wzorcach umownych, zmierzających do obniżenia standardów bezpieczeństwa powierzonych im środków pieniężnych, są oceniane jako sprzeczne co najmniej z dobrymi obyczajami oraz celem umowy rachunku bankowego¹⁴. W tym zakresie odpowiedzialność banku ma bardzo szeroki charakter, często porównywany z odpowiedzialnością absolutną. Generalnie bowiem bank ponosi pełne ryzyko za wypłatę dokonaną na rzecz osoby nieuprawnionej, a wszelkie postanowienia umowne wyłączające lub ograniczające tę odpowiedzialność nie mogą być uznane za skuteczne. Słusznie przyjmuje się w literaturze przedmiotu, iż w zasadzie nie można mówić o obowiązku banku względem każdego z osobna posiadacza rachunku bankowego, którego treścią miałoby być sprawowanie pieczy nad powierzonymi bankowi środkami pieniężnymi, a jedynie o obowiązku wypłacenia każdemu posiadaczowi rachunku bankowego odpowiedniej sumy¹⁵.

¹² Tak: wyrok SN z 05.07.1978 r., I KR137/78, uchwała SN z 14.06.1962, VI KO 23/62.

¹³ A. Janiak, *Umowa rachunku bankowego*, Prawo Bankowe 2002, nr 7–8, s. 101.

¹⁴ Tak SN w wyroku z 14.04.2003 r., I CKN 308/01

¹⁵ P. Machnikowski, *Glosa do wyroku SN z 22.11.2002 r., IV CKN 1526/00*, OSP 2003/12/59.

Wśród obowiązków banków podlegających szczególnej regulacji wymienić należy również obowiązek zachowania tajemnicy bankowej (art. 104–105 Pr. bank.). Ochrona informacji dotyczących czynności bankowych jest zrozumiała i wynika ze szczególnych stosunków łączących bank z jego klientami, które powinny być oparte na zaufaniu i dyskrecji. Obowiązek zachowania tajemnicy spoczywa na banku, osobach w nim zatrudnionych i osobach, za których pośrednictwem bank dokonuje czynności bankowych. Tajemnicą są objęte wszelkie informacje dotyczące czynności bankowych uzyskane w czasie negocjacji, w trakcie zawierania i realizacji umowy, na podstawie której bank tę czynność wykonuje. Obowiązek ten nie jest w żaden sposób ograniczony w czasie, w tym w szczególności nie jest zdeterminowanym czasem trwania umowy łączącej klienta z bankiem. Wyłączenia obowiązku zachowania tajemnicy bankowej są ściśle określone w art. 105 i 106 b Pr. bank., co oznacza, iż banki mogą ujawniać informacje tylko na rzecz podmiotów i tylko w okolicznościach opisanych w tych przepisach. Naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy bankowej jest obwarowane szczególną odpowiedzialnością karną (art. 171 ust. 5 Pr. bank.), co oczywiście nie wyklucza odpowiedzialności cywilnej banku.

W grupie szczególnych obowiązków banków należy również wymienić obowiązek ogłaszania, w miejscu wykonywania czynności i w sposób ogólnie dostępny, informacji, które ustawodawca uznał za istotne z punktu widzenia klientów banku, takich jak np. stawek oprocentowania stosowanych dla poszczególnych umów rachunków bankowych, kredytów czy pożyczek (art. 111 Pr. bank.). Ponadto, obowiązującym od 1 stycznia 2003 r. obowiązkiem banków jest realizowanie w ustawowym 5-dniowym terminie wpłat gotówkowych oraz poleceń przelewu dotyczących należności celnych i podatkowych (art. 112 a Pr. bank.). Jako ostatnie szczególne obowiązki banku należy wymienić powinności związane z przeciwdziałaniem wykorzystywaniu swojej działalności do celów mających związek z przestępstwem, o którym mowa w art. 299 k.k., oraz aktów terrorystycznych (art. 106 Pr. bank.), na które składa się obowiązek rejestracji określonych transakcji, a także powiadamianie o nich Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, wstrzymywanie transakcji, dokonanie blokady na rachunku bankowym, a w razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa obowiązek zawiadomienia o tym prokuratora (art. 106 a Pr. bank.).

Wprowadzenie przez ustawodawcę szczególnych obowiązków wobec banków należy ocenić pozytywnie. Instytucje te powinny bowiem dokładać wszelkich starań w zakresie bezpieczeństwa powierzonych im środków pieniężnych oraz realizowania transakcji. Istotny element tego bezpieczeństwa stanowi przedstawiony zespół norm prawnych.

Również pozytywnie co do zasady należy ocenić przyznany bankom katalog szczególnych uprawnień, których nadanie jest także konsekwencją postrzegania banków jako instytucji zaufania publicznego. Wyróżnienie w ten sposób z grupy innych przedsiębiorców świadczy jednoznacznie, iż banki są traktowane przez ustawodawcę szczególnie. Regulacja ustawowa szczególnych uprawnień banków roz-

poczyna się od przepisów uprawniających banki do zawierania z określonymi podmiotami umów o przeprowadzenie sekurytyzacji przelanych na nie wierzytelności bankowych (art. 92 a Pr. bank.). Konstrukcja ta polega na wyemitowaniu dłużnych papierów wartościowych, których zabezpieczenie stanowią sekurytyzowane wierzytelności bankowe. Umożliwia to refinansowanie się banków na rynku kapitałowym. Dalej, wśród szczególnych uprawnień banków ustawa Prawo bankowe wymienia prawo do ustanawiania prawnych form zabezpieczenia wierzytelności bankowych (art. 93 ust. 1 Pr. bank.). Sformułowanie to należy uznać za nietrafne, skoro prawo to przysługuje wszystkim podmiotom i nie stanowi żadnego szczególnego uprawnienia przyznanego tym instytucjom. Wprawdzie art. 93 ust. 1 Pr. bank., stanowiąc szeroko o zabezpieczeniach wskazuje, iż bank może żądać zabezpieczenia przewidzianego w Kodeksie cywilnym i Prawie wekslowym oraz zwyczajami przyjętymi w obrocie krajowym i zagranicznym. Jednak oczywiste jest, iż zasada swobody kontraktowania zezwala bankom, by i one korzystały z wszelkich form zabezpieczenia swoich wierzytelności. Nie tylko tych, które są przewidziane w Kodeksie cywilnym i Prawie wekslowym, lecz także wynikających z praktyki i zwyczajów krajowych i międzynarodowych. Sformułowanie komentowanego artykułu jest również nietrafne z innego powodu. Przepis ten stanowi, iż bank może żądać zabezpieczenia wierzytelności wynikających z czynności bankowych. Oczywiście jest jednak, iż prawo do żądania zabezpieczenia dotyczy również wierzytelności, które nie wynikają z czynności bankowych. W tym zakresie podważając sens regulacji art. 93 ust. 1 Pr. bank. należy postulować jego zmianę.

W kategorii prawnych form zabezpieczenia wierzytelności na uwagę zasługują natomiast regulacje dotyczące przewłaszczenia na zabezpieczenia (art. 101 Pr. bank.) oraz kaucji (art. 102 Pr. bank.). Stanowią one bowiem regulację umów powierniczych, które pomimo że powszechnie wykorzystywane, nie doczekały się unormowania w żadnej innej ustawie szczególnej. Regulacje prawa bankowego w tym zakresie są jednak dość ubogie i z pewnością nie należy ich postrzegać w kategorii szczególnych uprawnień banków.

Za szczególne uprawnienie przyznane bankom należy natomiast uznać instytucję potrącenia bankowego (art. 93 ust. 2 Pr. bank.). Różnica z potrąceniem cywilnym z art. 498 k.c. jest zasadnicza, gdyż bank ma prawo potrącić z wymagalną wierzytelnością dłużnika swoją wierzytelność, która nie jest jeszcze wymagalna. Bank może skorzystać z tego potrącenia tylko wówczas, gdy dłużnik banku został postawiony w stan likwidacji lub wystąpił przypadek, gdy bankowi służy prawo ściągnięcia swoich wierzytelności przed nadejściem terminu płatności. Obecnie nie budzi wątpliwości fakt, iż bank może skorzystać z potrącenia bankowego również wobec wierzytelności wynikającej z umowy rachunku bankowego¹⁶. Wypo-

¹⁶ W nauce prawa zakwestionowano zarówno możliwość potrącenia niewymagalnej wierzytelności banku jak i konstytucyjność przepisu art. 93 ust. 2 Pr. bank. Zob. A. Janiak, *Przywileje bankowe w prawie polskim*, Kraków 2003, s. 132; A. Janiak, *Nietrafność i nieaktualność orzeczenia*

wiedział się w tym zakresie Sąd Najwyższy w uchwale z 23 lutego 2001 r. stwierdzając, iż bank ma prawo potrącić swoją wierzytelność przysługującą mu w stosunku do wierzytelności posiadacza lokaty terminowej¹⁷.

Kolejny przywilej banku dotyczy mocy prawnej wystawianych dokumentów. Zgodnie z art. 95 ust. Pr. bank., księgi rachunkowe banków, wyciągi z tych ksiąg podpisane przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych banku i opatrzone pieczęcią banku oraz wszelkie wystawione w ten sposób oświadczenia zawierające zobowiązania, zwolnienie z zobowiązań, zrzeczenie się praw lub pokwitowanie odbioru należności albo stwierdzające udzielenie kredytu, pożyczki pieniężnej lub ich wysokości, zasady oprocentowania i warunki spłaty mają moc prawną dokumentów urzędowych oraz stanowią podstawę do dokonania wpisów w księgach wieczystych i rejestrach publicznych. Zgodnie z art. 95 ust. 3 Pr. bank. dokumenty te są podstawą wpisu hipoteki do księgi wieczystej nieruchomości stanowiącej własność dłużnika banku lub innej osoby ustanawiającej hipotekę. Zgodnie z powołanym przepisem dokumenty wystawiane przez bank w podanym w nim zakresie mają charakter dokumentów urzędowych w rozumieniu art. 244 k.p.c., a zatem korzystają z domniemania autentyczności i wiarygodności¹⁸. Ponadto czynność bankowa lub czynność zabezpieczająca wierzytelność banku stwierdzona takim dokumentem ma datę pewną od daty tego dokumentu.

Należy podkreślić, iż przepis ten ma istotne znaczenie dla stosunków kredytowych, których zabezpieczeniem jest najczęściej hipoteka. Dokument wystawiany przez bank, stanowiąc podstawę wpisu hipoteki do księgi wieczystej, pozbawia znaczenia akt notarialny, który obejmuje oświadczenie właściciela nieruchomości o ustanowieniu hipoteki. Ten pogląd znalazł wyraz w nowym brzmieniu art. 95 ust. 4 Pr. bank., zgodnie z którym do ustanowienia hipoteki wymagane jest oświadczenie właściciela złożone pod rygorem nieważności w formie pisemnej. W konsekwencji należy przyjąć, iż art. 95 Pr. bank. ustanawia wyjątek od wymogu złożenia oświadczenia w formie aktu notarialnego, co wyeliminowało rozbieżność poglądów i ocen¹⁹. Nie budzi jednak wątpliwości fakt, iż hipoteka ustanawiana w trybie art. 95 ust. 4 Pr. bank. jest hipoteką umowną.

Należy wskazać, iż art. 95 Pr. bank. stanowi o fundamentalnych przywilejach bankowych i jest wyrazem uznania wiarygodności banków, które mimo że mają

Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16.05.1995 r. o zgodności przywilejów bankowych z Konstytucją, Przegląd Sądowy 2001, nr 5, s. 18.

¹⁷ II CKN 403/2000.

¹⁸ T. Ereciński, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2001, s. 469–474.

¹⁹ Postanowienie SN z 13.09.1995, II CRN 82/95, uchwała SN z 5.10.1995 r., III CZP 129/95, uchwała SN z 19.03.1998 r. III CZP 3/98, uchwała SN z 30.04.1998 r., III CZP 10/98, uchwała SN z 21.06.2001 r., III CZP 21/2001, OSN 1998, nr 10, poz. 154. M. Bednarek, M. Jamka, B. Kordasiewicz, *Hipoteka*, Warszawa 1991, s. 80; A. Oleszko, [w:] E. Drozd, A. Oleszko, *Hipoteka w praktyce*, Poznań–Kluczbork 1995, s. 82; B. Swaczyna, *Hipoteka umowna na nieruchomości*, Kraków 1999, s. 70.

status przedsiębiorców, czyli profesjonalistów nastawionych na działalność zarobkową, to pozostają w świadomości społeczeństwa i w ocenie ustawodawcy jako instytucja zaufania publicznego.

Podobnie należy ocenić przywilej egzekucyjny banków polegający na możliwości wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych, bez potrzeby prowadzenia postępowania sądowego. Prawo banków do wystawiania tytułów egzekucyjnych stanowi chyba najistotniejszy przywilej bankowy i tym samym decyduje o szczególnym statusie banku jako wierzyciela. Nie wdając się w szczegóły, warto sprecyzować, iż bankowy tytuł egzekucyjny podlega kontroli sądowej w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności. Sąd bada, czy tytuł ten spełnia przesłanki określone w art. 96 i 97 Pr. bank. Są nimi: oznaczenie banku, który tytuł wystawił i na rzecz którego egzekucja ma być prowadzona, oznaczenie dłużnika zobowiązanego do zapłaty, oznaczenie wysokości zobowiązania dłużnika wraz z odsetkami i terminami ich płatności, wskazanie daty wystawienia tytułu, czynności bankowej, z której wynika dochodzone roszczenie, oraz wzmianki o wymagalności dochodzonego roszczenia. Bankowy tytuł egzekucyjny powinien być zaopatrzony w pieczęć banku wystawiającego tytuł oraz w podpisy osób uprawnionych do działania w imieniu banku. Ponadto do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności bank powinien dołączyć oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji, którego składniki wyczerpująco określa art. 97 ust. 2 Pr. bank. Nadanie bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności umożliwia bankom wszczęcie postępowania egzekucyjnego z pominięciem sądowego postępowania rozpoznawczego, co znacznie upraszcza tryb dochodzenia roszczeń.

Kolejnym uprawnieniem, które decyduje o szczególnej pozycji banków, jest prawo do wydawania w zakresie swojej działalności ogólnych warunków umów, regulaminów i wzorców umownych. Przyjmuje się, iż prawo bankowe stanowi pozakodeksową regulację cywilnoprawną, która daje bankom prawo określenia warunków wykonania poszczególnych czynności bankowych, realizujące się w wewnętrznej działalności legislacyjnej banków przez ogólne warunki umów i regulaminy²⁰. Akty wewnętrzne banków mają na celu ujednoczenie treści zawieranych umów, co w praktyce oznacza ustalenie standardu warunków umów kredytu. Z tych powodów każdą procedurę zmierzającą do udzielenia kredytu rozpoczyna złożenie przez zainteresowany podmiot wniosku kredytowego. Legitymację prawną do wydawania ogólnych warunków umów oraz regulaminów stanowią art. 384–385⁴ k.c. oraz art. 109 Pr. bank. Zgodnie z art. 384 § 1 k.c. ustalony przez jedną ze stron wzorzec umowy, w tym w szczególności ogólne warunki umów, wzory umów, regulaminy wiążą drugą stronę, jeżeli zostały jej doręczone przy zawarciu umowy. W myśl art. 384 § 2 k.c. jeśli posługiwanie się takim wzorcem jest w sto-

²⁰ M. Bączyk, *Problematyka regulatorów umów bankowych w ustawodawstwie polskim*, Nowe Prawo 1990, nr 7–9, s. 52; J. Mojak, [w:] E. Niezbecka, A. Jakubecki, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000, s. 51.

sunkach danego rodzaju zwyczajowo przyjęte, wiąże on także wtedy, gdy druga strona mogła z łatwością się o nim dowiedzieć o jego treści. Podkreśla się, iż „łatwość”, o której mowa w przepisie, to nie tylko dostęp do wzorca pod względem formalnym, lecz także jego zrozumienie merytoryczne²¹. Nie dotyczy to umów zawieranych z udziałem konsumentów, z wyjątkiem umów powszechnie zawieranych w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego. Tak więc w obrocie konsumenckim regułą jest doręczenie wzorca. Jest to istotne dla banków w kontekście ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim²², która zróżnicowała bankowy obrót umowny na konsumencki i pozakonsumencki. Wzorzec umowny w tym wypadku musi być doręczony drugiej stronie. Wymóg ten nie zostanie spełniony, gdy bank posługuje się wzorcem nieczytelnym, sformułowanym w sposób niejasny i niezrozumiały dla przeciętnego konsumenta²³.

Legitymację do stosowania przez banki wzorców umownych zawiera również art. 109 ust. 1 Pr. bank., który stanowi, iż bank w zakresie swojej działalności może wydawać ogólne warunki umów lub regulaminy określające: warunki otwierania i prowadzenia rachunków bankowych, rodzaje udzielanych kredytów oraz warunki umów kredytu i umów pożyczki, warunki udostępniania skrytek sejfowych i warunki wykonywania innych czynności usługowych banku. Zaznaczyć należy, iż zacytowany przepis art. 109 Pr. bank. nie posługuje się jednolitą terminologią przyjętą w Kodeksie cywilnym po jego nowelizacji, dokonaną ustawą z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za produkt niebezpieczny²⁴. Wprowadzone powołaną ustawą zmiany zastąpiły dotychczasowe pojęcie „ogólnych warunków, wzorów umów, regulaminów” jednolitym terminem – „wzorce umowne”. Jak łatwo zauważyć, przepis art. 109 Pr. bank. posługuje się pojęciami „ogólnych warunków umów i regulaminów”. Jest to zrozumiałe w odniesieniu do tych kategorii wzorców, które tradycyjnie były określane jako regulaminy. Jednak niespójność terminologii nie może budzić wątpliwości co do prawnego charakteru ogólnych warunków umów i regulaminów bankowych. Stanowią one wzorce umowne, o czym świadczy treść art. 384 § 1 k.c.

Ostatnim szczególnym uprawnieniem banków jest przyznane w art. 112b Pr. bank. prawo do przetwarzania do celów prowadzonej działalności informacji zawartych w dokumentach tożsamości osób fizycznych. W ten sposób ustawodawca wskazał wyraźnie, iż specyfika działalności banków uprawnia je do pozyskiwania i przetwarzania wszelkich danych zawartych w dokumentach tożsamości osób fizycznych. Działania takie należy w przypadku banków uznać za konieczne i uzasadnione celem funkcjonowania bazy administratora danych, nienaruszając tym samym praw i wolności podmiotu, którego dotyczą. Jest to niezbędne z punktu

²¹ E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 1999, s. 252.

²² Dz.U. Nr 100, poz. 1081

²³ E. Łętowska, *op. cit.*, s. 252.

²⁴ Dz.U. Nr 22, poz. 271.

widzenia potrzeb związanych z zawarciem i wykonywaniem umów w praktyce bankowej²⁵.

Przedstawiony katalog szczególnych obowiązków oraz stanowiących ich równowagę katalog szczególnych uprawnień banku należy traktować jako nadanie bankom szczególnego wśród przedsiębiorców statusu. Poczynione uwagi jedynie w zarysie i wybiórczo przybliżyły przyjęte w prawie bankowym rozwiązania. Regulacje te są podyktowane odmienną i szczególną sytuacją banku na tle innych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą oraz profesjonalnym i masowym charakterem umów zawieranych w ramach powszechnej działalności kredytowej i depozytowej. Warto też podkreślić, iż nadanie bankom szczególnego statusu w zakresie uprawnień nie może stanowić podstawy do formułowania zarzutów naruszenia konstytucyjnej zasady równości wobec prawa. Zgodnie bowiem ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego zasada równości polega na tym, iż prawo każdego traktuje równo, jednak w równych, tj. takich samych okolicznościach²⁶. Wobec tego przedsiębiorcy bankowi nie powinni być porównywani z innymi podmiotami, w stosunku do których są albo uprzywilejowani, albo ograniczani w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej. Wydaje się, iż wyróżnienie banków jako instytucji zaufania publicznego daje podstawy do twierdzenia, iż stanowią one osobę prawną szczególnego rodzaju, czego daje wyraz ustawodawca, wprowadzając szczególne, wymienione rozwiązania prawne.

---

²⁵ Wyrok NSA z 19.12.2001 r., II SA 2869/00 z aprobuską glosą A. Drozda, Przegląd Sądowy 2004, nr 3.

²⁶ Zasada ta dotyczy podmiotów, które charakteryzują się daną cechą istotną w równym stopniu – orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 4.02.1997 r., P 4/96.